

The Mad Talmudist

I. L. PERETZ

1.

He rushes back and forth, alone, in the House of Prayer. It is noon time. Suddenly he stops himself.

Almighty God: who am I?

Who am I? They call me Berel, son of Chantsia. But is that what I am, the name? A sign is not yet the store. The house where the rabbi lives is called *Pod-karpian*, and I—Berel Chantsia's!

In Tzachnovka everyone knows who Berel is; but in America? Suppose someone in America were suddenly to say, "Berel Chantsia's." Would anyone know he meant me?

Here it's different. They smile, shake their heads, make wry faces. "A familiar creature, this Berel." One thinks: the village Talmudist. Another: our madman. A third: who knows? And the fourth remembers that I'm named after my uncle Berel. When Teibele says this she sighs; she knows I'm an orphan. But in America, where no one knows Chana the marketwoman, or that once there was a hair-splitter named Berel who was my mother's brother, or that I am called madman, student, orphan, and perhaps hair-splitter too (I must take after my uncle)—what would they say there about Berel Chantsia's?

But I must have some idea as to who I am. I myself repeat the words: madman, student. So that's who I am!

Mad. Who else would stop to ponder: who am I? A man is a man! I'm a man and they call me Berel. If I were a house they might call me *Pod-karpian*. If I were a prisoner I'd have a patch on my back with a number on it. If my father, instead of my mother, had been the breadwinner, they'd call me Berel Shmerl's. Of course it would be hard to pronounce Berel Shmerl's, but they'd have to! And they might not chatter about me all the time if my name didn't roll off their tongues so easily.

But no matter what they call me, I'm still a human being.

A human being, but also a student, an eternal student. Suppose a man becomes an orphan: does that mean he has to spend his whole life in the House of Prayer? I'm not a cripple; why couldn't I work like the others? Run errands, chop wood, become a servant. Then I'd have something to wear instead of these rags; I'd have bread every day instead of missing two days a week. And I wouldn't go around worrying my head about who I am.

If only I knew whose coat I wear; the devil take me if I know! A piece of Chaim's, a piece of Jonah's, and three-quarters rubbish. It's a blessing Teibele sews, otherwise I'd be naked as Adam.

But isn't it all madness, this endless probing, this endless hair-splitting . . . pointless . . . Shmerl, Chaim, Jonah . . . Is there a limit to the number of students I've seen go by? One is now a merchant, another a street porter, a third keeps an inn; one is a widower, and Shmerl has his third wife; all have children, work, things to do; good, bad, but busy; they feed themselves, they don't remain Talmudists all their lives. They're human beings. I too want to be a human being!

But what is a human being?

As sure as I'm a Jew, I'm not a human being.

A Jew, yes. Of course a Jew. But so is everyone else in Tzachnovka, and yet they're not me. I'm a man . . . all human creatures that aren't female are men. But they're not all Berel Chantsia's, are they?

No, brother Berel, don't fool yourself. You're a man, a Jew; but you aren't *that* man, you aren't *that* Jew. All that is added on, extra; it's not you. *You* are something else.

Talmudist, madman, orphan, unfortunate—but of Talmudists, madmen, orphans, and unfortunates there is no lack in this world . . . perhaps fewer of my kind, perhaps in another city, perhaps in America. But are they all alike? No, heaven forbid, each is different.

In that case, who the devil am I?

A *dybbuk* must have entered me, someone else, an Other who thinks for me—while I go around thinking it's I who do the thinking. The proof is, when I have strength (every day but Mondays and Tuesdays) the Other has no power over me; and then I think even less. How is it possible for a man in this world to understand himself? What does it mean to want to understand yourself? I want to tear myself out of my body, I want to stand apart from myself, or have the Other stand apart from me. Then "he" can look at me or I-he can look at him-I.

מי אנוכי?

הוא רץ אנה ואנה בבית-המדרש הריק.

פתאום עמד וישאל את עצמו:

— מי אנוכי? רבונרש-ל-עולם, מי אנוכי?

— מי אנוכי? בני אדם קוראים לי בריל הנטשיס, רצונם לאמר, בריל בנה של הנטשי, אבל האימנם באמת בריל הנטשיס אני? הלא זה שמי ולא אנוכי. הבית שיגור בו הרב נקרא בשם "תחת הדג" ואני — בריל הנטשיס, ו"תחת הדג" אינו הבית, ובריל הנטשיס אינו אני...

— בכאן יודעים אותי, הכול יודעים אותי, הכול יודעים מי הוא בריל הנטשיס, אבל בתוך-לארץ, למשל, באמריקה, אם יעמוד שם איש בבית המדרש, ויקרא לפתע-פתאום: בריל הנטשיס, הידע איש אל מי הוא מתכוון?

— שאני הכא. בכאן כל השומע יצחק, יניע ראש, יעוות פנים, יקרוץ עין — הכול יודעים. אחד אומר הבטלן, משנהו: המשוגע השלישי יעלה על לבו איזה דבר מגונה אחר, הרביעי יזכור, כי נקראתי בשם דודי המת, להקים את שמו, ועל כן שמי בריל... אחת היא הוה, אשר תאנח לזכר שמי, יודעת היא, כי יתום נעזב אנוכי —

— אבל באמריקה, במקום שאין איש יודע את אמי הנטשי, הסוחרת בבצלים, את בריל החקרן — דודי, אחי אמי, ששם אינם יודעים שבריל הנטשיס הוא המשוגע, הבטלן, היתום ואפשר גם החקרן, — היעשה שם שמי איזה רושם? לא יעשה! — הלא יודע אני, מי אנוכי! הלא בעצמי אמרתי: היתום, הבטלן, המשוגע ואולי גם החקרן...

— וכי לא משוגע אני? היעמוד אדם בריא ויחקור מי הוא? אדם הוא אדם, אני ושמי בריל הנטשיס! לו הייתי בית, אפשר שהיו קוראים לי, "תחת הדג", לו הייתי אסיר במהפכת, אז היה לי טלאי על הכתף ומספר על הטלאי, ונקראתי במספרי: השלושה-עשר, השמונה-עשר... לוא היה אבי המפרנס והמכלכל, ולא בטלן סמוך על שולחן זוגתו, או היו קוראים לי בריל שמריליס ולא בריל הנטשיס... אמת, שקשה לבטא: בריק שמריליס, אבל ההכרח לא יגונה, ותפארת הקריאה אינו כלום — אדם ושמו! ואולי לא היו מרבים אז לשיח ולדבר בני — אבל איך שיהיה, איך שהייתי נקרא, יזם הייתי ואדם הנני...

— כן, אדם אני! מלבד זה גם משוגע, גם בטלן, בטלן נורא — כמה ילדים מתיימרים ואין אחד מהם גר בבית-המדרש! האיני יכול לעבוד עבודה, לחשוב עצים, לשרת, להיות ציר לשולחים, לאכול לחם בועית אפי ולא לחם זרים, ללבוש בגדים ולא בלואי-סחבות נתונות — הלא אז לא היה לי גם פנאי לחשוב מי אנוכי!

— ולמה לי לדעת מי אנוכי? אם אינני יודע מי הם בגדי! של מי הם? הסחבות מעטר כתפות, והחוטים של הוה, תחיה, היא יודעת לתפור, תחת ידה הקרעים מתאחים, לולא הוה, כי אז עירום ועריה הייתי כאדם הראשון בשעת.

— רבונרש-ל-עולם! היש עוד משוגע ובטלן כמוני? כמה נעדים, כמה בחורים היו בכאן, ואני נותרתי לבדי ומבני-גילי אין אחד אתי. שמריל היה לסוחר, לסוחר-עצים, וכבר פשט גם את הרגל; היים — לנושא סבל, כמדומה לי, שהוא תולה קשת; יונה מחזיק בית-מרוח... וכולם נשאו נשים, הולידו בנים ובנות, ויש מהם שגירשו את נשותיהם ונשאו נשים שנית ושלישית. אבל כולם בעלי-בתים, בעלי עינים ומסחרים מתעסקים בישובו של עולם, עסוקים, טרודים ומטורפים, ואין להם אף רגע פנאי לעמוד ולשאול: "מי אנוכי?"

— כולם היו לאנשים, לבני-אדם, ואני? כמו שאני יהודי, שאיני בן-אדם!

— כמו שאני יהודי... כן, אני יהודי, אבל כל בני העיר יהודים הם, ולא רק אנוכי... חצים — גברים, גם אני גבר... כן, זכר אני, אף כי — מי יודע? אבל — הלא נקבה אינני! ואם כן, הנני בן-אדם, זכר, יהודי —

— אבל אל תזנה את עצמך, בריל! הנך בן-אדם, זכר, יהודי, יתום, משוגע ובטלן, אך כל זה, סרה עודף לך ולא אתה בעצמך. אתה יכול להיות בן-אדם או היה רעה, יהודי או נכרי, זכר או נקבה, אבל מה אתה בעצמך? הלא רבים הם בני-האדם, הזכרים, היתומים, אולי גם הבטלנים המשוגעים, אם לא בכאן — בערים אחרות, בתוך-לארץ, באמריקה — ואתה רק אחד מהם, אבל מי אתה?

What is all this? Wait, let me think. Something is buzzing in my head.

He runs to the washstand and pours cold water on his face. He pulls out a rag from beneath the oven and binds it tightly around his forehead.

Good, now it will work. Let's try again. I want to know: who am I? I myself . . .

Where shall I look, up or down? right or left? After all, I live in myself. When I crawl on top of the Sacred Ark, I'm entirely up; nothing of me remains below. When I go to the cellar, I'm entirely down. So how can I find myself?

What is it that lives in me and thinks for me?

Something does live there, doesn't it?

I know this: when the sexton's wife didn't count the cookies and I hadn't had anything to eat for three days, I was terribly tempted to snatch one. But I said: no, you mustn't! they're not yours. And then I found a thousand excuses. "The sexton's wife can afford to give me a few." "If I asked her she'd let me have some." "With God's help I'll pay her back." But no: you mustn't! And so it remained: no!

At first everything followed in order: I asked the question and I answered it. But later something else happened, it became mixed up: Yes and No, No and Yes, and then again No! It became a debate, and No won. Not because I didn't want the cookies or had lost my hunger. It was just that my hand couldn't move; it didn't know whom to obey. The proof was, I became exhausted, just as after a fierce quarrel, or after a heated discussion with Jonah the Noodle, who tries to tell me that the Vilna Gaon, of blessed memory, sits in Paradise with his snotty beard simply because he stuck his tongue out at Hasidism!

Such a fool! But really I was tired. I remember so clearly. And the same thing on *Purim*, when I brought sweets from the merchant Feinholtz to the rabbi. My mouth watered, my tongue twitched just as I now jump around. My hands trembled; a piece of cake, macaroons, other sweets. The tempted "I" wanted to take; the honest "I" did not.

They talk about the Spirit of Good. All right, let it be so. But me, I'm nothing more than a house where two neighbors live, the Spirit of Good and the Spirit of Evil. Isn't that so? But here it is again, the same business with names. Who are they? And who am I?

I'm the house, I'm the good neighbor, I'm the bad neighbor. I'm all of them; yet who am I?

Yesterday everyone laughed because I stood on one spot for an hour. I know why I did that. I just couldn't move. Out in the yard they were chopping wood and I wanted to see whether I too could work. I had already begun to go out when I saw two benches: one on the left and one on the right. On this side they say the bathhouse is being heated, and my skin begins to itch, I want to run off to the bath. But on the right Zorach the teacher is telling Yankel that in the *Bal-Akeida* (the commentary on Abraham's sacrifice of Isaac) the chapter for the week is truly marvelous. So I begin to wonder what has moved Zorach to hurry over to the east wall and pull down the tome. Well, I remained standing; the feet didn't know whom to obey: the Berel who wants to chop wood, the Berel who wants to go to the bath because his skin itches, or the Berel who wonders what has struck Zorach the teacher. And I remained that way, standing still, until I remembered I hadn't said my evening prayers.

Now four people live in me: a wood-chopper, an Abraham sacrificing Isaac, a bather, and a man who says his evening prayers and drives the other three behind the oven so they shouldn't make a sound. He rules, the feet obey him. Proof is, I went to the east wall and prayed.

There's a bit of truth in all this. For the others didn't get lost, they just hid behind the oven and kept peeking out at me—they winked, they laughed. In the middle of the prayer I kept thinking about wood-chopping, switching to the highest step of the bathhouse, and the commentary on Abraham's sacrifice of Isaac too.

לחטוב, וחפצתי ללכת. ופתאום שמעתי, שמספר אחד לרעהו. שמטיקים היום את המרחץ, והגני רוצה לשוב על עקבי, ולקחת מארזי את החבילה של זרדין וללכת אל המרחץ; ובאותו הרגע מספר זרח המלמד ליענקיל החתול, שבעל-העקדה דרש הפלא ופלא על פרשת השבוע, ותיכף ומיד משתוקק אני לדעת את העניין, אשר מצא הן בעיני זרח המלמד, ומתאוה לגשת אל ארון-הספרים אשר במזרח, ולקחת משם את בעל-העקדה. ועל כן עמדתי בלי נוע. כי שלושה נצים ומריבים היו בקרבי. אחד קורא: לך לחטוב עצים, השני — מהרה אל

— אין זה, כי אם נכנסה בי רוח שטות, איזה דבוק של הקרן שומם... בנשמתי כרוך איזה זר, נשמה נכריה לי, אדם אחר לגמרי, והוא שואל אותי: מי אתה?

— בלתי ספק! אדם יודע את עצמו ואינו שואל על עצמו, ואנוכי השוטה אמרתי, שאני החושב, אני השואל, והא ראייה שטעיתי, שבימים שאיני צם, שאני אוכל לשובע, כגון ביום השני והחמישי ובשבתות ומועדים, כשאני סמוך על שולחן בעלי-בתי, כשאני שבע באמת, ויש לי כוח, אין זה הזר שבקרבי שליט עלי, ואינו מכניע אותי תחתיו. ואינו מטריד אותי בשאלותיו — שוכב הוא שם למעצבה וגם קולו לא יישמע —
— ואמנם, החקירה נותנת, שאין אדם חוקר ודורש את עצמו, שאין אדם מתבונן אל עצמו... היתכן? האוכל לצאת מקרבי, לעבור ממני הצדה ולהתבונן משם אל עצמי, "אני-הוא" יביט על "הוא-אני"...

— בריל שוטה, הגע בעצמך...

פתאום הרגיש, כי מוחו מתחמם יותר מדי, וירץ אל הכויר, ויקלח מים על ראשו, אחרי כן הוציא מצד התנור איזו סחבה ויקשור לראשו.

— עתה תתרוצצנה המחשבות בנקל... עוד הפעם — אני הפץ לדעה, מי אני! אני הפץ לראות את עצמי; לאן אביט? למעלה או למטה? ימין או שמאל? הלא אני בקרבי ולא מחוצה לי! ואם אעלה אל ארון-הקודש, אהיה שם כולי, ולא אשאיר ממני מאומה למטה! ואם ארד, ארד כולי, מכף רגל ועד ראש — איך אראה את עצמי?

— אבל, מי בקרבי? מי יושב בקרבי ושואל? מי כרוך בקרבי פנימה ומסתולל? מי ומי יודע, אם יושב שם אחד? אולי יושבים עם שנים שלושה, או יותר, והם יושבים שם, ומתנחמים, וטוענים זה עם זה, ומתנגחים זה בזה!

— הסי! מעשה שהיה אני זוכר! אז רעב הייתי, רעב מאד, כשלושה ימים לא אכלתי, כן הוא, ועמדתי בבית השמש... ולבדי הייתי בחדרו, לא היה איש אתי, השמש הלך לו לעסקיו וגם השמשית הלכה לה, ובקשה ממני לשמור את ביתה... ואני שמרתי על השולחן היו מונחות עוגות, עוגות שמנות, מטעמי השמשית, עוגות בלתי מנויות... העוגות מונחות ואני רעב; אני רעב, ורירי נוזל בלי הפוגה... אז שלח אחד מהם, מהיושבים בקרבי, את ידי הימנית, לקחה עוגה, והשני קרא: אסור! והעמוד היד מקחת, כי לא ידעה היד בקול מי לשמוע! ויתרוצצו השנים! זה מוצא אלפי היתרים: מי הגיד לך ששומר חינוס אתה, שלא על מנת לקבל שכר? השמשית בעצמה, לא הרע עינה בך, אם תקח... "לא תגנוב" לא-תעשה, "והי בהם" עשה, ובשעת פיקוח-נפש עשה דוחה לא-תעשה! ואם אינך רוצה — קח לך בהשאלה, כשתרויח תשלם. והשני אוטם את אזניו משמוע, והוא באחת: אסור, אסור, אסור! והריר מהפה נוזל, והיד נטויה באויר, עד שבאה השמשית ונפסקה המחלוקת.

— והא ראייה, שהיתה מחלוקת, שהתאבקו בי, בקרב נשמתי, שאחרי כך הייתי עיף ויגע כאתר וכוח עם יונה העיקש, הפפץ להוביח לי, שהגאון, זכרונו לברכה, יושב בשער גן-עדן ואין לו רשות ליכנס לשם, משום שהתגרה בחסידים — בהמה בצורת אדם! אבל אחרי כל וכוח עמו, הגני עיף ויגע, וגם אז בבוא השמשית, כבר כלה כוחי וזיעה קרה כיסתה אותי כולי, עד שנבעתה השמשית ושאלה: מה היה לך, בריל? הלא טובים ויפים ממך מובילים לקבורה! ונתנה לי עוגה להשיב נפשי. — וכך קרה לי ביום הפורים העבר, כשנשאתי את המנות מהגבירה אל הרב; גם אז נמלא פי מים וידי רעדו... אך לא לקחתי, לא שלחתי יד במגדנות. אחד זולל וסובא היה בי, חשקה נפשו לקחת, והשני — איש נאמן וירא-שמים, אמר: "לאר!"

— הרי שנים! הבריות אומרות: יצר-הטוב ויצר-הרע, יהי כן, אבל סוף סוף, אני בעצמי — דירה נאה או מגונה, ושני שכנים גרים בי, שם האחד: יצר-הטוב, לשני קוראים יצר-הרע, עוד הפעם שמות; אבל מי הם, מי אנוכי? וכמה הם? הלא לפעמים מתגוררים בי יותר משנים ויותר משלושה! פעם אחת עמדתי כשעה שלימה, מבלי נוע, מבלי דעת כה לעשות? סביב שתו עלי, כל בני בית-המדרש, ילדים, בחורים ובעלי בתים, והתבוננו בי בצחוק ומנודר-ראש, ואני לא ידעתי מה לעשות... זוכר אני היטב מה היה אז, בתצר בית-הכנסת היו חוטי-עצים ואמרת: הבה, אלך גם אני ואנסה את כוחי

But what's the use of a Spirit of Good and a Spirit of Evil if sometimes I'm three and sometimes four!

Right now I feel as if I were not even alive, as if "I" am absolutely nothing. And even if I were alive, I would not get up from my bench in the morning, I would lie there like a *golem* till the end of the world. Indeed, I am a *golem*, I have no soul. Everything near me lives, everything has a soul, their souls send out long, narrow, pointed threads, rays that come to me, penetrate me, stir me, force me to my feet, order me to move, act, run. But I—I myself am nothing!

Who then does the thinking? What within me thinks? Again, a stranger? Not me?

All right, a stranger. But who? How does he get into me? Am I a cage and he a little bird? King David, of blessed memory, speaks of "my little dove"—is it the dove that wants to chop wood, go to the steam bath, steal a *Purim* sweet, snatch cookies from the sexton's wife, and at the same time ponder over a passage in the *Bal-Akeida*? No, little dove, that won't do. If that's what you are, you should be ashamed.

Ha! Berel Chantsia's is a little dove, a little bird; Berel has wings and a mouth, and someday Berel will fly out of the cage.

Well, Berel, will you then also wonder who you are? Also be an orphan? A student? A madman?

Master of the Universe! Who am I?

2.

The merchant Wolfe enters the House of Prayer.

Berel notices him and runs off to one side. Wolfe washes his hands, wipes them on his coat tails, pulls down a tome from the bookshelf, and begins to study. Berel does not take his eyes off him.

Who is he? Berel asks and quickly answers, Wolfe the merchant! Meanwhile Berel pinches his cheek sharply.

Fool! Donkey! Wolfe the merchant is just like Berel Chantsia's. That's his name—but who is he? Is he one, two, or three? How many birds chirp in his cage?

Let's think.

Right now he is one, Wolfe the merchant. He sits and studies, so absorbed he doesn't see me. He studies *Nedorim* (the Scripture of Vows); more than that he can't follow. Now he is a portion of *Nedorim*—but later, what will he be then? Later Wolfe the merchant will go into the street, sell his grain with false weights, cheat the length and breadth of Poland, go home to his wife, poor little Teibele, and beat her black and blue! Berel Chantsia's. You see that little lamb? See how it wrinkles its forehead? See those pious eyes? See, see! And you, Berel, you fool, you donkey, you want to tell me that this is the thief of the street, the brute of the house? No, Berel, you can't put that over on me; no, that's not the way a thief looks, or a brute.

I tell you, Berel, there are three Wolves. One is a pious little lamb that sits and studies *Nedorim* and will continue to study it straight into the other world, no doubt with the commentary of the Almighty Himself. The second is a thief and will steal from the plates even in heaven. The third is a brute who beats his wife without mercy.

It stabs my heart—I often dream of her. At night sometimes, when I'm asleep, she pleads with me to rescue her. Not with her lips, of course; she says nothing. A daughter of Israel doesn't converse with a man. But she looks at me with such—with such a—such a sort of look.

God Almighty! She's allowed to look, isn't she? She can look at a man . . .

— הוי, חוה חיה!

בעיניו נראו דמעוה, ראשו נפל על חזהו.

— אומללה היא... היא מבקשת עור ממני... בלילה בחלום,

תבוא אלי ותתאונן, ותהתנן לעזור לה... לא בפיה היא מבקשת;

בת ישראל לא תוציא, חס ושלום, הגה מפיה אל איש זר, לא

תתאונן על בעלה באוני זר... אך היא מתבוננת אלי, מבטת

ועיניה מפיקות, מפיקות —

— רבונר-של-עולם! האם מותר לה להביט אלי, להביט

על גבר?

המרחה, הלא מלוכלך אתה, והשלישי מושך אותי אל בעל-העקדה.

— ואם כן — שלושה גרים בקרבי: בלן, בעל-עקדה והוטבי-עצים, ואת כולם, את שלשתם יחד, הניס לפתע פתאים הרביעי, אשר הזכירני, כי לא התפללתי עוד תפילת מבחה, ובקולו שמעתי, ואתנרעע ואתפלל... ובאמת גם הם לא נסו. בשעת התפילה הטרידו אותי, בשעת השמונה-עשרה, כשסגרתי את עיני, עפו לפני באויר גורי עצים, חבילה של זרדין ודפים שלמים של העקדה...

— כללו של דבר, אני בעצמי איני כלום, אפס אני... אני בעצמי איני חי; אני בעצמי איני יכול לקום בבוקר מעל הספסל; בעמדי, אינני יכול לעשות איוה דבר, ובלכתי — אינני יכול להתיצב או לשבת ולנוח; אני בעצמי גולם אני, גולם בלי נשמה, ואך נשמות זרים, ומי יודע כמה נשמות זרים, מצחקות בקרבי, מסתוללות בי, ומטות אותי לחפצן...

— ואולי אין נשמה בקרבי כלל, ואך להסובב אותי יש נשמות, אלפי נשמות, רבואות נשמות, ואותן הנשמות מזהירות, מזריעות אור, מוציאות מקרבן קרני נוגה, ארוכות וחודות, והקרנים הללו נכנסות לקרבי ומתקשרות, ומסתבכות, ומתקלעות בקרבי, ורועדות ומרצדות בי ובקרבי, והן מחיות אותי לשעות, לרגעים, ומצוות לנוע, ללכת, לעמוד, לעשות או לחדול, ואני בעצמי איני כלום...

— ומי הוא איפוא החושב בקרבי? מי הוא בעל המחשבות? הגם הוא לא אני?

— אני הקן והוא הצפור! היונה...

— חוה, חוה, חוה! בריל חנטשיס הוא צפור, בריל חנטשיס היא יונה... דוד המלך עליו השלום אומר "יחידתי", ולי אלפי יחידות...

אל בית-המדרש בא זאב הסוחר.

בריל חנטשיס ראהו ויש הצדה, ויחבא בפניה.

זאב הסוחר נגש אל הקיר וירחץ את ידיה, ונגבן בכנף

בגדו, ויוצא ספר מן הארון, וישב ויען בו.

בריל חנטשיס אינו גורע את עינו ממנו מרתוק, ושואל

ומשיב לעצמו:

— מי הוא?

— זאב הסוחר!

הוא מורט את לחיו; התשובה אינה מספקת.

— בהמה, חמור, זאב הסוחר הוא כמו בריל חנטשיס;

זה שמו. אבל מי הוא? אחד הוא, שנים או שלושה? כמה צפורים בכלוב הגדול הזה? האם הנך מבין את השאלה, שוטה, גם ועם-הארץ?

והוא מהדק את הסחבה לראשו ומעמיק חקר:

— נעלה הוא מעל כל ספק, כי בזה הרגע זאב הסוחר אחד

הוא. אחד הוא, למדן הוא, צולל באינו סוגיא, בלי ספק במסכת

נדריים, ואינו רואה אותי, ואינו שומע אותי... כן, אחד הוא,

למדן הוא. "קונס — קונס — קונס" הוא. "לשון שברו חכמים"

הוא — ואחרי-כן? אחרי-כן יצא זאב הסוחר לשוק, יונה את

הבריות באיפה ואיפה, במטבעות פסולות, באסימונים —

והיה לגנב! ואחרי כן? ילך הבייתה, ויתקוטט באשתו חוה,

ויפנה הכה ופצוץ — ויהיה לגזולן! ותוהו זה, עלובה ואינה עולבת.

שה לגיוזה ולטביחה, שה ביד גולן, בכף רוצה...

— בריל שוטה — הרואה אתה אותו? הלא שה תמים הוא,

פרק של נדריים! ואתה, בריל שוטה, חפץ לדבר על לבי, כי

איתו השה, אותו התם, ירא-השמים, הלומד בכונה — הוא

הגולן, הוא הרוצח! אותי לא תונה, בריל שוטה! הבט אל

מראהו, הלא איש תם הוא עתה! הלא עיניו מפיקות תום,

חסד ורחמים...

— אני, בריל שוטה, אומר לך, ששלושה הם, שלושה

בגוף אחד; יש זאב תמים, יושב ועוסק בתורה, מתחמם בזיו

השכינה, ומתקשר בנשמת הר"ן... והוא יוכה וילמד בגן-עדן

עם שאר צדיקי ישראל, והקב"ה בכבודו ובעצמו יפרש להם

סידות התורה... ויש זאב שני, זאב גנב והספן, זאב מונה

ומרמה הבריות, וזה, כשיעלה לשם, יחטוף מכל הבא בידו,

מיטור הבר, מהלוחטן ומן היין המשומר, וישים בכליה אם אך

יהיו לו כלים... ויש עוד זאב שלישי, זאב אכזרי, זאב ערבות,

זאב מפה את חוה האומללה...

I, a man. Wolfe the merchant, may he rot in hell, he's a man. I eat in his house one day a week, but I'm his enemy. I would stab him—not the Wolfe who sits and studies, not even the thief, but the brute, him I'd kill! I can't do it myself, I have no power, I'm only a cage. I even have a pocketknife, a sharp pocketknife; it's so sharp you can cut your nails with it or shave.

I never use it, the edge mustn't get dull.

But I alone, by myself, can't. I need a voice to command me, a voice from heaven, someone, anyone, even Zorach the teacher. Even Wolfe himself! And if she asked me, quietly, in a dream at night! But she won't, a daughter of Israel won't. God forbid, I'd despise her if she even talked to me.

It's better this way; let her look, all night long, always; in the daytime someone might see us. It's enough to look at night.

But oh, how beautiful it would be! I'd take out my knife, sharpen it on my boots, once, twice, a third time—and finished!

How his guts would spill out!

Not you, I don't mean you, Wolfe the merchant, who sits there studying *Nedorim*. The other one, the other one, the brute—not you.

Listen, Berel Chantsia's, if you were a man and not a Talmudist, an orphan, a madman, a philosopher, everything would be fine. Teibele would cry, she'd be a widow, but in my dream I'd say to her, "Teibele, it's enough you have two husbands, one who steals and one who studies. What do you want with a third one? Do you really need three? To be beaten day and night?"

But perhaps he is really just one?

Berel, let's bet on it: there are three. Come, while he sits here and studies, come into the street and you'll see how the other one steals and later how he beats. Come, you'll see!

He gets up, runs on tiptoe to the door, pulls out the key, and locks the door from the outside.

3.

He returns, angry and pale.

They hid themselves, those scoundrels.

They have nothing else to do today, there's no fair. Some sort of holiday, flags hung out, no chance to cheat anyone. Teibele isn't home . . . must have gone to a neighbor . . . the door is shut. . . . Maybe both of them, the swindler and the brute, are hiding. When

I looked in through the window I thought something was stirring beneath the bed, a shadow was quivering on the floor. So that's the answer to the riddle! He sits here and studies while the other two hide under beds. Where else can they hide?

And Wolfe the merchant, that dunce who studies *Nedorim*, didn't even hear me get up and lock the door, he's so deep in his study.

But maybe he doesn't study, maybe it's the thief who sits here and tries to cheat both me and God.

Wolfe!

What is it?

Nothing.

Fool!

A minute later.

Wolfe!

What is it?

I have a pocketknife.

Good for you!

Want to see it?

No!

So don't.

A few minutes later.

Wolfe!

— הנה, הנה, הנה! אני הגבר!

— זאב הסוחר גבר הוא, תרקבנה עצמותי! שונאי בנפש אני! הוא מאכילני פעם אחת בשבוע, ובכל זאת אשאננה כחזיר אשאננה, לו יכולתי לרצחו נפש!

— אך לא את זה, לא את זאב הלמדן ארצה, גם לא את הגנב בשוק... מה לי ולגנב, אין לי עמו שום מגע-ומלא, אך את זאב הרוצח האכזר, לו יכולתי לקרוע כדג...

— לו יכולתי! אני בעצמי איני יכול, אני אינני שליט על ידי, אני בעצמי אך קן או כלוב, והכול תלוי ברצון הצפורים, הרצות והשבות, הליפות לרגעים...

— אני בעצמי איני כלום! יש לי סכין חד, חד מאד, הליף הוא הסכין, ואיני נוטל בו את צפורני...

— גם פנס עץ אינני עושה לי חס אני על הסכין, אשר יצליח למלאכה אחרת. אך אני בעצמי אינני יכול! יתן איש צה, חצא בת-קול... תאמר לי איזו בריה שתהיה, ואם גם זרח המלמד, יונה ההורול, או בטלן אחר, ועל אחת כמה וכמה, אם תצווה היא בחלום, בחזיון ליל... לא תפתח פיה לדבר, לא תשמיע קולת. הלא אשה צנועה ויראת-שמים היא, אך עין תקרוץ, באצבע תתן אות, ואני אבין!

— הנה, הנה, הנה! טעם גירעון אטעם, את הסכין אוציא בלאט, אעביירונו פעמים ושלוש על בת-ירגלי, הסכין יברוק, יזרוע אור, ואחרי כן, לפתע פתאום, בנשיבה אחת — חיק! והגנב אחרי הלהב...

— ומעים יצאו, ובני-מעים, ודם יזל, דם אדום, דם לרוב! הוא מעיף עינו על הלומד ואומר בחשאי: — אל תירא, זאב למדן, לא לך אארוב, אתה למדן מפואר, ואחרי כן — גנב נודע לשם... אני בשביל השלישי מחדד את סכיני, בשביל השלישי...

— הרי בריל בטלן, לו היית אך רגע לאיש, רגע כמימרא! כי אז נגאלה חוה... אמנם, בכה תבכה חוה, הלא היה תהיה לאלמנה, אך אני אנחמנה! בחלום חזיון לילה אנחמנה ואדבר אל לבת: האין די לך, חוה, בשני בעלים? באחד למדן ומכניס לעולם-הבא, ובשני מרמה את הבריות ומפרנס אותך בכבוד? ולמה לך השלישי, השודד, הרוצח, האכזרי?

(בקול פחדים) ואולי הוא באמת רק אחד? — בריל שוטה, הבה נתערב, כי שלושה הוא! ואם חפץ אתה להינכה, לראית עין בעין, צא לשוק, ותראה כי בשעה שזה יושב בכאן ולומד תורה, השני נושא ונותן בשוק ומשקר ומכזב, ומנה ומרמה... אחרי כן תלך לשם, אל ביתו ותראה את השלישי, את הרוצח...

בתנועה פתאומית קם ממושבו וימהר אל הדלת, ויוציא את המפתח מחור המנעול, ויפתח את הדלת, ויצא ויסגרנה

ובחמה שפוכה שב. — נחבא הגנב! מה לו לעשות בשוק? אין משאומתן היום, אין אני אפר אחד בעיר, יומא דפגרא שלהם, דגלים תלויים... וביתם סגור, גם חוה איננה... הדלת סגורה... ומי יודע? אולי ישנם שניהם שם, ושוכבים הם תחת המיטה, בעד החלון השקפתי וראיתי דברים מעוררים חשד — על הרצפה מתנועעים צללים, הלא דבר הוא!

— הנה, הנה, הנה! חזק וזה הלכך, לא ידע בצאתי ובבואי! טובע הוא, צולל הוא, בתוך הרץ:

— ואולי איננו לימד כלל? מתחשק נרא, וזנב, מתראה! הבה אנסנו.

והוא קורא בקול: — זאב! — מה לך? — אין דבר. — ואחרי דאע: — זאב! — מה המצך? — יש לי סכין. — אשריך וטוב לך. — החפץ אתה לראותו, זאב? — לא. — מדוע לא? — זאב מחשה ושב להביט אל ספרו, ובריל קורא שלישי: — זאב!

What?

Are you really studying or just making believe?

What do you care?

I've got to know. Honestly, I must know.

Be quiet, lunatic!

Still later.

Wolfe!

What is it now?

How many are you?

Wolfe the merchant grows angry, closes his tome, leaves the House of Prayer. Berel is alone.

Was it Wolfe I talked to? And what did I tell him? Why did he run away from me? How did I get out? What is this knife I'm holding?

Berel, you beggar! You cut the boots yourself! Do you have any others? Will Teibele give you another pair? Did she come by these so easily? You see, madman, someone else is living within you, it isn't you.

Let me see for myself what you look like, donkey, let me see what someone looks like who lets his boots be cut.

He runs over to the washstand, pulls the rag from his head, and begins to rub the brass basin.

Now I see something of you—wait, wait, I'll see you still better. I want to see your miserable face, your donkey's head.

He drops to his knees and rubs with all his strength. Suddenly he stops.

But who is polishing the basin? Is it I? Do I have the strength? Did I eat today, or even yesterday? What is today? Tuesday? Monday and Tuesday I have no place to eat. Who then does the rubbing?

He continues his work.

Whoever it is, let him rub: I, the bird, the dove, the Spirit of Evil or the Spirit of Good. But I must see this beggar's miserable face. I must see it—now, now!

He closes his eyes. He continues to rub vigorously. He opens his eyes and sees himself in the basin.

So that's how you look—a corpse, an utter corpse, ready for the grave! They can put the shards on your eyes.

You see, Teibele, you see how I look? And this, when you give me a piece of bread. If not for that . . .

He loses himself in thought, but remembers: A corpse! Yes, I Berel the student, Berel the orphan, Berel the madman! That's it! And yet: who am I?

He looks into the basin and sees himself: Where are the torn boots?

Angrily: A plague on you! A plague on you, you basin man! You too must have torn boots; if I have them, you must also!

He stretches out on the floor, props his head on the ground, and sticks his feet against the basin: I can't see, but you have them, you have the torn boots! Look!

Getting up is hard. He thinks the man in the basin is holding on to his feet. But he pulls them away, stands up, surprised and frightened.

Basin man! he taunts himself, and yet is afraid to look in the basin. He runs over to the oven, smears his hand with lime, spreads it over the basin.

There, lie in your misery, don't stare at me!

His head begins to hurt, his feet to wobble. Again he loses himself in thought.

I must remember something . . .

Now my head hurts . . . when the brute beats Teibele my head hurts . . . my legs hurt. When I pinch my cheek it burns—that means I have a cheek. I have hands and feet, a head, a heart, and maybe even a soul—everything. But I myself, what am I? Not the cheek or the feet, the head or the soul. What then? Nothing!

If I could kill myself and see what happened to me—what would remain of me when there were no longer a head, hands, feet, cheeks, torn boots—then I might know something! Maybe it would be good to try.

If only she commanded me . . . But perhaps I could try it on him.

Translated by Irving Howe and Eliezer Greenberg

— מה לך? למה תפריעני?

— האם באמת ובתמים אתה לומד, או רק לפנים, למראית-

עין?

— ומה לך ולי?

— לי נחוצ לרעת, נחוצ לרעת מאד.

— החו"ש, משוגע, אל תפריעני.

— אחרי רגעי דממה:

— וכמה אתה, זאב?

— השתגע באמת — קרא זאב, ויפן כה וכה. ויסגור את

הספר, ויבא את הביט.

— ההיה פה זאב ואני דברתי עמו? האני דברתי, או

אחר בקרבי השתמש בלשוני וישוחח אתו? האנוכי הוצאתי

את סכיני ואפתח?

ומבוכתו גדלה עוד בהתבוננו, כי ביתרגלו נחתך לארכו.

ויתקפץ.

— הוי, בטלן, בטלן שוטה! חתכת את ביתרגלך ביד וגם

לא ידעת. החפץ אתה, שתתן לך חוה בתירגלים אחרים, המעט

קללות ומהלומות קבלה בעד הראשונים!

פתאום נכמרו רחמיו על עצמו:

— ולמה אני מתנפל עליך, אומלל, הלא ברור הדבר כשמש

בצהריים, כי לא אתה האשם, כי זד יהיר להכעיס יושב בך

ומסתולל בך, וקורע את בתירגליך, ואתה אינך יודע! הבה

אראנו את הוד! המצאה נפלאה!

והוא קורע את הסמרטוט מעל מצחו, ורץ אל הכיור,

ומצחצח בו את נחושת-הקלל.

— כבר אני רואה אותך קצת, זד-משוגע! קצת אני רואה,

חפה, חפה עוד מעט ואראך כולך, את כל פרצופך הטמא, את

ראשך — ראש החמור.

ויכרע על ברקיו להתבונן היטב.

— אך מי צחצח את הכיור, אני? הלי יש כוח לעבודה?

האם אכלתי היום? ואתמול — הטעמתי טעם תבשיל? וידי

מי עשו זאת? הלא הכיור מתנוצץ, והיד נחלשה, וזעה קרה

תכסה את כל בשרי...

ובשובו לעבודתו:

— ישחק מי שירצה, אני או צפור, או יונה, יציר-הטוב או

יציר-הרע, אך את פרצופו של בריל הבטלן אני חפץ לראות.

אני מוכרח לראות. את בתירגליו הוא חותך בודון... עוד מעט,

עוד מעט.

והוא סוגר את עיניו וממהר לשפשף. אחרי רגעים אחדים

הוא פותח אותן שנית ורואה.

— אל אלוהים! זהו קלסתר פני! הלא המתים יפים ממני...

— הרואה את, חוה, את תואר פני... זהו תואר פני אחרי

קבלי ממך, כפעם בפעם, פת'לחם... ובלעדיך...

— חוה, חוה, חוה! שוטה אני, שוטה? אני מתאונן על פני

הדלים, ואינני שמח על המציאה שמצאתי — הלא מצאתי את

עצמי, את בריל הבטלן והיתום והמשוגע!

— ואולי הוא לא אני?

והוא מתבונן הליפות, פעם בכיור ופעם בעצמו. בכיור הוא

רואה את עצמו מתגורתו ולמעלה, ופה — מהגורתו ולמטה.

ועל זה עלתה חמתו. חפץ הוא לראות בכיור את בריל הבטלן

כולו, עם בתירגליו, עם החתך שעשה בעצמו בסכיניו. והוא

כועס על צלמו בכיור:

— בן-בליעל, אם בתירגלי חתוך גם בתירגליך חתוך!

אי אפשר אחרת! אינני רואה, כי החבאת את רגליך, אבל כן

הוא, נכון כנכון היום! חפה, עוד עין בעין אראה.

וישכב ארצה, וידחוק את רגליו אל הכיור.

— יש לך, יש לך! — קרא כשמה לאיד זר ויתגרה בו.

— הוי, בן-כיור, לא טוב אתה ממני.

אך פתאום נפל עליו פחד בבואתו אשר בכיור. רעדה

אהזתו ויסגור את עיניו. בשארית כוחו אשר אסף קם ויתרחק

אהורנית מן הכיור וצלמו. מתנוודד כשכור, ניגש אל התנור

ויקח מלא חפנים עפר מן הארובה, וישפוך על הכיור להכחותו.

— שם, בן-כיור, אינני חפץ לראותך עוד! מגולל אתה

יותר ממני, אל תבט החוצה!

ובדברו נשען אל התנור. הוא חש מאד בראשו.